

STRAIPSNIO
PUBLIKACIJĄ PARĖMĖ

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Romualdas ČĖSNA

GRUZIJOS ŠIRDIS

THE HEART OF GEORGIA

To Lithuanians, Georgians are extremely friendly and open people, and this helps the two different nations to understand each other, and to look more closely at their ancient traditions. Listening to the sounds of Tbilisi, and partaking in the city's colours, the journalist Romualdas ČĖSNA looks for and finds Lithuanian signs in the recent past, signs which multiply with every year.

Dmitrij JERMAKOV. Tbilisio panoramos fragmentas. XIX a. septintasis dešimtmetis.
Pirmajame plane – karavansarajai (užvažiuojamieji namai), žvelgiantys į Mtkvari upę.
© Gruzijos nacionalinis muziejus

Ar atkreipėte dėmesį į tai, kad tardami Lietuvos vardą gruzinai šypsosi? Tas draugiškumas tikriausiai iš tolumos, iš istorijos. Gruzinai palieka lietuviams labai draugiškų, atvirų žmonių įspūdį, ir tai padeda dviem skirtingoms tautoms geriau pažinti vienai kitą, atidžiau pažvelgti į nuo seno puoselėjamas tradicijas. O jų, tų gražių sugyvenimo pavyzdžių, galima rasti daug ir įvairių, kartais – visai netikėtų.

Įsiklausydamas į Tbilisio garsus ir išžiūrėdamas į jo spalvas, dangų remiančių kalnų apsuptame mieste mėginu surasti palyginti netolimos praeities lietuviškų pėdsakų, kurių metai po metų vis daugėja ir kurie ateities kartoms liudys apie lietuvių ir gruzinų tautų draugystę.

MTACMINDA – ŠVENTASIS KALNAS

Gruzijos sostinėje laukia daugybė netikėtų. Vienas įsimintiniausių – susitikimas su Motina Gruzija, išdidžiai rymančia ant Salakalo kalnagūbrio. Vienoje rankoje ji laiko taurę, kitoje – kardą. Vyno taurė – draugams, kardas – priešams.

Taurė ir kardas... Šiuo taupiu įvaizdžiu skulptūros autorius Elgudža Amašukeli daug pasako apie Tbilisį – miestą, kuris ir tautos likimas, ir garbingiausia šalies istorija.

Gruzija šimtmečiais kentėjo nuo nuožmių priešų. Epochų tėkmėje Tbilisį keturiasdešimt kartų puolė priešai, ir keturiasdešimt kartų, sužeistas, srūvantis krauju, jis kėlėsi iš pelenų ir griuvėsių. Tik nedaugeliui pasaulio miestų teko tokia išbandymų dalia. Bet Tbilisis, miestas su kario tvirtybe ir ironiška šypsena randuotame veide, išliko stiprus ir išdidus. Su šypsena nugalėtojo, padėjusio kardą šalia, kad kaskart pasveikintų savo draugus.

...Kas nematė Tbilisio iš paukščio skrydžio, tas nematė Gruzijos sostinės, – atvykus į šalį, sakė bičiuliai gruzinai. Sudominti tokio posakio, mes iškart ir pakilome į Mtacmindą – šventąjį kalną, švelniai prigludusį prie senojo miesto. Jis – pats aukščiausias iš Tbilisį supančių kalnų.

Į šventąjį kalną malonu kilti vienu ilgiausių pasaulio funikulierių. Galima ir kitaip: sėsti į kabiną ir aukštai aukštai praplaukti virš margaspalvės miesto stogų mozaikos. Jei bijote, kad nuo įspūdžių apsvaigs galva, sėskite į automobilį. Kelių čia daug, ir visi jie veda į Mtacmindą.

Nuo šio kalno viršūnės kaip ant delno atsiveria visas Tbilisis. Bet aprėpti žvilgsniu daugiau nei milijoną gyventojų turintį miestą vargu ar pavyks: iš pietryčių į pietvakarius jis driekiasi beveik 40 kilometrų. Įspūdis toks, kad miestas tarsi stiebiasi iš uolų ir kalnų.

O štai ir Narikala – tvirtovė, iškilusi IV amžiuje ir atstatyta XVII-ame. Nuo jos bokštų gali išvysti dar vieną įspūdingą senojo miesto panoramą.

Ryto ūkuose išnyra mėgstamiausia tbilisiečių pasivaikščiojimo vieta – Šota Rustaveli prospektas. Vos ne kas vakarą ateina jie čia pasižmonėti, vieni į kitus pasižvalgyti...

Rustaveli prospektas – tikras Tbilisio simbolis, pagrindinė sostinės arterija. Čia ir patys įspūdingiausi administraciniai, kultūros pastatai: Gruzijos parlamento rūmai, garsusis Operos teatras, koncertų salės, valstybinės įstaigos, muziejai, viešbučiai.

Svarbiausiąjį šalies prospektą nesunku ir savo žingsniais išmatuoti, ne toks jis jau ilgas, ir pasiklysti nėra kur. Prospektas jungia dvi gerai žinomas vietas – Laisvės aikštę su Šv. Jurgio kolona (garsiojo skulptoriaus Zurabo Cereteli kūrinys) ir Respublikos aikštę, kuri visuomet gyva ir triukšminga.

Pasipuošusi, nerimastinga minia, sukuriuojantis žmonių verpetas. O įsitaisę ant suolelių po plačiašakiais platanais pagyvenę vyrai dėlioja šachmatų ir nardų partijas. Jie niekur neskuba, neklauskite jų, kuri dabar valanda... Žaidimų aikštelėse krykštuoja vaikai, baltus balionus į padangę leidžia jaunavedžiai. Visiems miela ši diena ir ši akimirka...

Eini ir girdi, kaip aidi tavo žingsniai Mtacmindos papėdėje. Jaukus, nepakartojamas istorinis sostinės palikimas – Tbilisio senamiestis. Daugiausia tai dviejų trijų aukštų namai iš akmens ar mūro su raižytais balkonais, pakibusiais virš siaurų akmenimis grįstų gatvelių.

Ne viena gatvelė ritasi nuo skardžio raitydamosi tarp uolų, glaustydamosi už apsamanojusių akmeninių terasų. Visai šalia uždari, lyg iš senų itališko neorealizmo filmų, kiemeliai. Patamsėjęs raižytų balkonų medis, netikėtas itin ryškių spalvų blyksnis – tai purpuru dega kilimai, permesti per senovinių laiptų turėklus...

Nedidelėse vingiuotose gatvelėse ir atsiskleidžia tikrasis Gruzijos sostinės žavesys. Atrodo, čia amžiai kalbasi vienas su kitu.

Vakaro prieblanda, išrasoję akmenys Vyno gatvėje. Kad ir nežinotum, vis vien ją surastum, nes geriausia rodyklė – milžiniški vyno ąsočiai prie durų. Netoliese įsikūrę metalo kalimo meistrai, o ten, už kampo, susimėtę į būrelį diskutuoja, ginčijasi paveikslus išdėlioję dailininkai.

Yra čia ir Duonos aikštė, kurią aptikti tikrai nesunku – per visą kvartalą eini gerdamas tradicinės gruzinų duonos aromata. Čia daug kepyklų ir parduotuvių, prekiaujančių tuo, be ko neapsieisi kasdien, ko reikia ir šeimai, ir svečiui.

Beveik kiekvienoje gatvėje, kiekviename skvere ar parke – paminklai žymiesiems tautos veikėjams, savo šaliai nusipelnusių žmonių biustai, skulptūros. Unikalus gruzinų kalbos rašmenys, pasiekę mūsų laikus iš XI–XIII amžių, keliauninkui tokie pat paslaptingi kaip ir senovės Egipto hieroglifai.

Pravažiuodami ar praeidami pro bažnyčią, gruzinai visada persižegnoja. O bažnyčių Tbilisyje labai daug, visos jos įspūdingos. Taigi žegnotis gruzinams per dieną čia tenka ne sykį ir ne du.

Bažnyčios labai įvairaus dydžio, ir kiekvienos – išraiškinga architektūra. Tokia ir Metechi katedra, statyta XIII amžiuje. Nuostabaus grožio šventykla yra Narikalos tvirtovės kieme. Netoliese – seniausia mieste Šv. Marijos bažnyčia.

Akį traukia šiuolaikinė gruzinų katalikoso rezidencija – Dievo Motinos katedra (Sioni). Joje saugoma viena švenčiausių gruzinams relikvijų – Šv. Ninos kryžius.

Įdomi istorinė detalė. XX amžiaus pradžioje iš Gruzijos į kitą carinės imperijos kraštą – Lietuvą buvo ištremtas gruzinas Giorgi Sadzaglišvili, vėlesniais metais tapęs Gruzijos katalikosu – Gruzijos Bažnyčios vadovu Kirionu II. Tremtyje, Pažaislyje, jis parašė mokslinę studiją apie Pažaislio vienuolyną.

Rekonstruodami vienuolyną, lietuvių specialistai turėjo galimybę susipažinti su Gruzijos katolikos archyvu, rasti nemaža vertingų duomenų apie vienuolyną. Neabejotina, jog tai padėjo atkurti Pažaislio vienuolyno architektūros ansamblį.

Būsimasis katolikosas buvo pramokęs lietuvių kalbos, užrašė lietuvių liaudies dainų. Apie visa tai straipsnyje „Ką savyje turi tu, Lietuva, kad šitaip užburi ir kitataučių širdis?“ plačiau rašo Gediminas Zemlickas („Mokslo Lietuva“, 2003, Nr. 22 / 290, p. 8).

Beje, Tbilisis – vienas nedaugelio miestų pasaulyje, kur visai nedidelėje erdvėje išsitenka trys religijos: islamas, judaizmas ir krikščionybė.

Gruzijos sostinėje vis daugiau atsiranda ir lietuviškų akcentų. Vilniaus skvere, kuris Tbilisyje atidarytas 2009 metų vasarą, dalyvaujant Lietuvos ir Gruzijos prezidentams, atidengta plokštė su Užupio respublikos konstitucija. Iš organinio stiklo išpjauta plokštė puošia specialiai jai pastatytą sieną, kurią vis papildo Lietuvos ir Gruzijos menininkų darbai.

Tokios dovanos Gruzijos sostinei idėja kilo menininkui Mariui Abramavičiui. Įgyvendinti šį sumanymą padėjo Lietuvos ambasada Gruzijoje, Tbilisio miesto valdžia ir šioje šalyje dirbančios lietuvių bendrovės.

Visai netoli, šalia Gorgasali aikštės, iškilę neregėti garsiųjų Tbilisio pirčių kupolai. Šie statiniai po žeme. Pasivartyti karštame sieros prisotinto vandens baseinėlyje, pasimėgauti gruziniškos arbatos stikline, aptarti su kaimynais

per savaitę susikaupusius reikalus, galop saldžiai pasnūduoti ant patogaus gulto – gruzinui niekuo nepakeičiamas malonumas. Pageidaujančiųjų tokių procedūrų niekada netrūksta, nors piniginei tai atsiliepia skaudokai....

Įsimintinų vietų senajame mieste ant Kuros upės krantų – galybė. Visų jų aplankyti, gaila, ir laiko neužtektų, bet būdamas Gruzijos sostinėje tiesiog negali neužsukti į jos turgų.

Štai jis, spalvingasis Tbilisio turgus, su gruzinišku šurmuliu, sunkiai apibūdinamais kvapais. Perrėkdamie vieni kitus, pardavėjai vilioja prie savęs pirkėjus. O suvenyrų, suvenyrų!.. Kardai, kepurės, kryžiai, rožiniai, puodynės, nacionaliniai saldumynai. Tuščias iš gruziniško turgaus tikrai neišeisi: jei ne su unikaliu vyno ąsočiu, tai bent jau su vaikiška švilpyne.

Bet kuris pasaulio miestas gali pavydėti senajam Tbilisiui. Jam – jau daugiau kaip 1500 metų.

Viena gruzinų legenda skelbia, kad prieš 1500 metų Tbilisį įkūrė Gruzijos karalius Vachtangas Gorgasali. Medžiodamas jis pašovė elnią, bet šis, įkritęs į upelį, akimirksniu atgijo. Upelio vanduo buvo karštas, tad valdovas, pamanęs, kad jis turi stebuklingų galių, įsakė toje vietoje pastatyti miestą. Kaip tarė, taip padarė. Iškilė miestas, kuris buvo pavadintas Tbilisiu (*tbili* gruziniškai reiškia „karštas“).

...Kada Gruzijoje apsigyveno pirmieji lietuviai, pasakyti sunku. Lietuvos Respublikos ambasados Gruzijoje teigimu, pirmosios patikimesnės žinios apie Gruzijon atkarius lietuvius siejamos su XIX amžiaus pradžia. Dauguma mūsų tautiečių šioje šalyje atsidūrė kaip carinių represijų

Marius ABRAMAVIČIUS-NEBOISIA. Tbilisis

aukos, ypač po nesėkmingo 1830–1831 metų sukilimo. Yra žinoma, kad apie penki šimtai sukilimo dalyvių iš Lenkijos ir Lietuvos, išstremti į Kaukazą, vėliau pabėgo į Persiją. Manoma, kad iš viso jų Kaukaze galėjo būti keli tūkstančiai.

Antroji lietuvių banga Kaukazą užplūdo XIX amžiaus pabaigoje. Čia jie pateko kaip carinės armijos šaukstiniai, kiti – kaip tarnautojai ar tremtiniai. Teigiama, kad nemažą to meto lietuvių kolonijos dalį sudarė geležinkelininkai.

LEMTIES NEŽINOMI VIRAZAI

...Kas lėmė, kad vieną pirmųjų savo poemų „Kaukazo belaisvis“ didysis rusų poetas Aleksandras Puškinas parašė įkvėptas šiame Pietų krašte patirtų išpūdžių? Ir kiti jo romantiniai kūriniai – poemos „Bachčisarajaus fontanas“ ir „Čigonai“, eilėraščiai „Kaukazas“, „Griūtis“, „Jau kalvos Gruzijos nugrimzdo į rūkus...“, apybraiža „Kelionė į Arzrumą“ gimė čia, kalnų ir vyno šalyje. Didinga Gruzijos gamta, draugystė su išdidžiais ir nuoširdžiais žmonėmis įkvėpė poetą sukurti posmus, kuriuose pulsuoja kūrybos laisvės sūkiai.

Lemties nežinomi virazai... Raitas jodamas į ką tik rusų kariuomenės užimtą Arzrumą, Puškinas kelyje susidūrė su keturračiu vežimu, vežusiu iš Teherano į Tbilisį Rusijos pasiuntinio Aleksandro Gribojedovo kūną: ministras rezidentas buvo nužudytas per riaušes Teherane.

Paskutinę pagarbą plunksnos broliui Puškinas atidavė grįžęs į Tbilisį. Pasak amžininkų, jis užkopė į Šv. Dovydo kalną, ilgai mąstė, tylėdamas klūpėjo prie rašytojo kapo.

Su Gruzijos sostine susiję daugelis Aleksandro Gribojedovo gyvenimo tarpsnių. Keletą metų jis dirbo Gruzijos diplomatinės kanceliarijos viršininku. Mieste, kurį nepaprastai mylėjo, rašytojas ir diplomatas kūrė garsiąją komediją „Vargas dėl proto“. Pirmasis pjesės vaidinimas surengtas ne kur kitur, o kaip tik čia, Tbilisyje, jo būsimos uošvio, generolo ir poeto Aleksandro Čavčavadzės rūmuose.

Tbilisyje Gribojedovas parašė ir romantinę tragediją „Gruzijos naktis“, daug prisidėjo kuriant pirmąjį miesto laikraštį „Tifliso žinios“, parengė miesto rekonstrukcijos projektą.

O ir miestas neliko skolingas, rašytojui dovanojo daug brangių akimirklų. Čia, Aleksandro Čavčavadzės namuose, Gribojedovas pasiūlė ranką šeimnininko dukrai gražuolei Ninai.

Bet neilgai teko džiaugtis šeimyniniu židiniu. Pareiga šaukė vykti į Teheraną. Tarsi pasitikti mirties...

1829 metų sausio 30 dieną diplomata ir rašytoją Aleksandrą Gribojedovą Teherane užmušė Rusijos misiją nusiaubusi musulmonų fanatikų minia.

Šešiolikmetė našlė Nina įvykdė šventą velionio priesaką ir vyro palaikus palaidojo Mtacmindos kalne, gruzinų tautos garsiausių atstovų panteone. Iki šiol Tbilisyje sklendo pasakojimas, kaip nelaiminga našlė kasdien kopdavusi į kalną ir ilgai rymodavusi prie vyro kapo, tyliai žvelgdavusi į miestą, kurį taip mylėjo jos vyras.

Išdidi stovi lyra apvainikuota kolona prie įžymaus lyriko, filosofo, ryškiausio gruzinų romantizmo atstovo Nikolo-

zi Baratašvili kapo. Poetui buvo tik dvidešimt septyneri, kai nustojo plakusi jo širdis. Nors jo kūrybinį palikimą tesudaro nedidelė (vienos poemos ir 36 eilėraščių) knyga, bet vardas ir šiandien gyvas dėkingų tautiečių širdyse bei atmintyje. Beje, priminsime, kad su nepakartojama poeto kūryba lietuvių skaitytojus yra supažindinusi ir mūsų „Vaga“ – 1982 metais išleista jo knyga „Lyrika“.

Vietų, susijusių su garbingais vardais, Gruzijoje nepaprastai daug. Ne visiems, pavyzdžiui, šiandien žinoma, kad šiame krašte yra gimęs ir aukęs poetas Vladimiras Majakovskis.

Tbilisio laikraštis „Kavkaz“ buvo tas leidinys, kuriame savo pirmąjį apsakymą „Makaras Čiudra“ paskelbė rusų rašytojas Maksimas Gorkis. Jo tbilisiško laikotarpio kūriniai – poema „Mergaitė ir mirtis“, legendos „Danko“ apmatai, keletas apsakymų.

1903–1905 metais Tbilisyje apsisotojo jaunas vaistininkas Antanas Žukauskas. Dirbdamas garsiojoje Ferdinando Oteno vaistinėje, jis visą laisvalaikį skyrė išvykoms po apylinkes ir visam gyvenimui pamilo kalnus, šio krašto dangaus žydrynę, žavėjosi įstabiu jų grožiu, domėjosi gruzinų tradicijomis, jų dainomis, legendomis. Čia, Tbilisyje, būsimasis mūsų literatūros klasikas parašė ir pirmuosius savo kūrinius, „atrado“ savo literatūrinį slapyvardį Vienuolis.

Beje, namas, kuriame buvo Oteno vaistinė, pažymėtas memorialine lenta – joje gruzinų ir lietuvių kalbomis iškalta, kad čia dirbo rašytojas Antanas Vienuolis.

Gyvendamas Tbilisyje, Vienuolis įsitraukė į revoliucinių judėjimą. Už dalyvavimą politinėje demonstracijoje jis buvo suimtas ir 47 paras kalėjo Metechi tvirtovėje. Kalėjime susipažino su jaunais gruzinų, armėnų, rusų revoliucionieriais. Dienas ir naktis, praleistas tvirtovėje, Vienuolis aprašė apybraižoje „Kalėjimo išpūdžiai“.

Išdidžiam ir laisvę mylinčiam kraštui, atskleidusiam jo literatūrinį talentą, Antanas Vienuolis jautėsi dėkingas visą gyvenimą. Praūžus karo audroms, tarsi ieškodamas naujų legendų herojų, rašytojas dar ne kartą lankėsi Gruzijoje, klajojo po kalnus. Viename susitikime su Gruzijos žodžio meistrais Tbilisyje svečiui iš Lietuvos buvo pasakyta, kad per jį, rašytoją, gruzinai pamilo ir Lietuvą...

Beje, tą dvasinį dviejų kultūrų tiltą tiesė ir kitų kartų kūrėjai. Antano Vienuolio „Padavimus ir legendas“ iš originalo į gruzinų kalbą išvertusi lietuvių literatūros „atašė“ Gruzijoje Nana Devidze ir šiandien yra lietuviškos knygos Gruzijoje puoselėtoja.

Nana yra baigusi gruzinų kalbą ir literatūrą Tbilisyje ir lituanistiką Vilniaus universitete, išvertusi nemažą pluoštą lietuvių autorių kūrinių. Už lietuvių kultūros garsinimą ir puoselėjimą Gruzijoje ji apdovanota Vytauto Didžiojo ordino medaliu.

Tbilisis – žinomo poeto ir vertėjo Jono Graičiūno gimtasis miestas. Jo tėvas – dragūnų pulko vyresnysis puskarininkis Vytautas Graičiūnas čia atliko karinę tarnybą, sukūrė šeimą. Prisimindamas vaikystės dienas saulėtoje šalyje, kaskart vis apsilankydamas joje, poetas ne viename posme apdainavo Gruziją:

*Tokio grožio kalnų
Neregėjau anksčiau, –
Taip nekaito skruostai
Ir nesvaigo galva!..
Aš Kaukazo kalnuos
Dar aiškiau pamačiau,
Kaip man širdžiai brangi
Ir graži Lietuva!
Pakeliauki ir tu –
Prasitrinsi akis
Ir kely prarastų
Negailėsi dienų,
Nes išgirsi tikrai –
Tau širdis pasakys!–
Kaip tėvynė graži,
Nors neturi kalnų...*

Eilėr. „Nuo Kaukazo kalnų“

Didžiausia poeto Jono Graičiūno dovana kraštui, kuriam gimė ir augo, yra jo versta nemirtingoji XII–XIII amžių gruzinų poeto Šota Rustaveli poema „Karžygys tigro kailiu“. Šiame kūrinyje išreiškiamas humanizmo idėjos, aukštinamas drąsus, išmintingas, apsišvietęs žmogus.

Beje, daugiau kaip dešimtmetį Gruzijoje gyveno kelių inžinierių, dramaturgas ir publicistas, spėjamas pirmosios lietuviškos komedijos „Amerika pirtyje“ autorius Antanas Vilkutaitis-Keturakis. 1891 metais, baigęs prestižinį Kelių inžinierių institutą Peterburge, jis buvo paskirtas kelių inžinieriumi į Gruziją ir vadovavo geležinkelio atkarpos į Boržomi tiesimui. Šių metų gegužę Gruzijoje viešėjęs ministras pirmininkas Andrius Kubilius Boržomi mieste, atidengdamas paminklą mūsų žymiajam tautiečiui, pabrėžė, kad Antano Vilkutaičio-Keturakio asmenybė rodo, jog Lietuvą ir Gruziją sieja tvirti daugiamėčiai ryšiai, brangūs abiem šalims.

APMAŠTYMŲ KALVOJE

Vienoje išpūdingiausių Tbilisio aukštumų – Apmąstymų kalvoje – garsiosios Čiaureli dinastijos rūmai. Jau kelios gražias tradicijas puoselėjančios šios gruzinų šeimos kartos ištikimai tarnauja tėvynei ir tautai.

Prieš daugelį metų ant šios kalvos jaunas aktorius, skulptorius ir kino režisierius Micheilas Čiaureli prisiekė meilę septyniolikmetei Veriko ir pažadėjo jai šioje nepaprastai išpūdingoje vietoje pastatyti namą. Žodį ištesėjo, ir Apmąstymų kalvoje iškilo išpūdingas pastatas, kurį šiandien žino visas Tbilisis. Dabar čia įrengtas Čiaureli šeimos memorialinis muziejus.

Neįmanoma išvardyti visų apdovanojimų, kuriuos gimtajai šaliai pelnė ši garbinga šeima. Jos galva Micheilas Čiaureli per beveik šešiasdešimt kūrybinio darbo metų sukūrė daug vaidybinių filmų, įeinančių į Gruzijos kino meno aukso fondą. Metro žmona, Gruzijos teatro pažiba Veriko Andžaparidze Didžiosios Britanijos akademijos išrinkta į XX amžiaus geriausių aktorių dešimtuką.

Daugiau kaip šimtą vaidmenų teatre ir kine sukūrė žymiųjų menininkų duktė Sofiko, filmuotis pradėjusi dar studijuodama Valstybiniame kinematografijos institute. Jau pirmasis

filmas, kuriame ji vaidino, – „Mūsų kiemas“, – Maskvos tarptautiniame kino festivalyje buvo apdovanotas Aukso medaliu. Po to ji sukūrė daug vaidmenų savo tėvo Micheilo Čiaureli, taip pat pirmojo vyro, kino režisieriaus Giorgi Šengelaia bei pasaulinio garso armėnų režisieriaus Sergejaus Paradžanovo filmuose.

Aktorė įvertinta gausybe premijų, prizų. Tarp jų – ir apdovanojimas už geriausių moters vaidmenį Lokarno (Šveicarija) tarptautiniame kino festivalyje (režisieriaus Šota Managadzės filmas „Chevsurų baladė“). Kinas išgarsino Sofiko visame pasaulyje, ji dalyvavo kone visuose to meto tarptautiniuose kino festivaliuose ir forumuose.

Su legendinės gruzinų kino šeimos nariais man teko ne sykį pabendrauti. Dar studijų metais lankiausi Latvijoje, Rygos kino studijoje. Čia ir susipažinau su gruzinų kino kūrėjais, kurie šios studijos paviljonuose suko vaidybinių filmų „Generolas ir saulutės“. Filmavimui vadovavo režisierius Micheilas Čiaureli, kartu su juo į Rygą filmuotis buvo atskridusios žmona Veriko ir dukra Sofiko.

Vakare susitikome viešbučio restorane ir gurkšnodami vyną kalbėjomės apie gruzinų kiną, gyvenimo permainas, režisieriaus planus. Be kita ko, režisierius prisiminė ir tai, kaip kinas buvo kuriamas Stalino laikais.

Visų SSRS sukurtų filmų peržiūros tuomet vykdavusios Kremliuje, garsiojoje Kino salėje. Micheilo Čiaureli prisiminimais, žiūrėti kino filmus buvo bene didžiausias Stalino pomėgis. Kartu su Stalinu salėje dažniausiai būdavo tik keletas jam artimesnių asmenų – Vorosilovas, Berija...

Tąkart vyko Micheilo Čiaureli filmo „Didžioji pašvaistė“ peržiūra. Režisierius pasakojo sėdėjęs kaip ant adatų. Niekas negalėjo pasakyti, kaip bus įvertintas jo darbas.

Pagalčiau – finaliniai kadrai, filmas baigėsi, salėje išsižiebė šviesa. Akimirka išsivyravo nieko gera nežadanti tyla. Netares nė žodžio, Stalinas atsistojo. Jau tarpduryje atsisuko ir tarė: „Geras filmas... Draugas Gelovani įtikinamai suvaidino draugą Staliną“.

Visi atsikvėpė. Čiaureli filmas, kuriame Stalino vaidmenį sukūrė Micheilas Gelovani, buvo priimtas...

Nuo ketvirtojo dešimtmečio pradžios iki pat gyvenimo pabaigos Stalinas buvo pats svarbiausias visų sovietinių filmų vertintojas. Tada kasmet būdavo išleidžiama tik po dešimt dvylika filmų, taigi „tautų vado“ koregavimo ir kupiūrų neišvengdavo nė vienas jų. Nuo vado tiesiogiai priklausė kiekvieno filmo, kiekvieno menininko likimas. Stalinas tiesiog mėgaudamasis taisydavo visus filmus, nurodydavo režisieriams, ką iškirpti, ką įmontuoti.

Beje, Stalinui reikalaujant, Micheilo Čiaureli filme „Berlyno paėmimas“ atsirado epizodas, vaizduojantis tautų vadą su rūkstančia pypke dundant traukinio ratams. Kita paties Stalino surežisuota scena – kaip jis, vadas, audringai sveikinamas tūkstančių sutinkančiųjų, sniego baltumo miline tarsi iš padebesių leidžiasi lėktuvo trapu.

Neįvykdyti Stalino reikalavimų tais laikais buvo tolygu pasirašyti mirties nuosprendį pačiam sau.

Romualdas ČESNA

Gedas ČIUŽELIS. Tbilisis